

ÂMEDCİ, Âmedî-i divân-ı hümayun, Tanzimat 'tan evvel, doğrudan doğruya reisülküttâba merbut olup, onun sadrâzam namına yazdığı tahriratı tebyiz eden ve daha ehemmiyetsiz meseleleri de bizzat kaleme alan, reisülküt-tâblık ile alâkadar bütün yazı işlerini gören zattı. Aynı zamanda reisülküttâbın ecnebi elçileri ile vuku bulan müzakerelerinde hazır bulunur, bu müzakerelerin zaptını tutardı (krş. D' Ohsson, *Tableau General de l'Empire otto-man*, VII, Paris, 1824, s. 166). Beylikçi [ b. bk.] gibi, hâcegânlık rütbesini haiz idi ( krş. İbrahim Hakkı, *Hukuk-ı idare*, İstanbul, 1312, I, 37). Yeni tevcih edilen timar ve zeametler için reisülküttâba verilen kalem harçlarını da yine o tahsil ederdi ki, bu keyfiyet, Bâbîâlinin bir kaleminin, „geldi“, „tahsil olundu“ mânasını ta-zammun edip te evrak üzerine farsça *âmed* kelimesi ile işaret olunduğu için, Âmedî ve bu işle muvazzaf kimsenin de, reisülküttâba ait

### ÂMEDCİ – AMEL 39?

kalem harçlarını tahsil ettiği ve bu esnada *âmed* kelimesi ile işaretlediği için, Âmedci olarak tesmiyesine sebep olmuştur ( krş. Hammer, *Staatsverf. u. Staatsverm. des osman. Reiches*, Wien, 1815, II, 113 v.d.). Daha önceleri başka adlar taşıyan, bilâhare *âmedî kâtibi* ve *âmedî kalemi* şeklinde de mevcut olan ( krş. Mustafa Nuri Paşa, *Natâ'ic al-vukuât*, İstanbul, 1327, III, 78 v.d.) â m e d c i l i k vazifesi, eski olmakla beraber, bu unvanın ihdası muahhar ve Tevkiî Abdürrahman Paşa tarafından tedvin edilen kanunnâmede (1088 = 1675; *MTM*, 1331, sayı 3, s. 497—544) de mevzuubahs edildiğine göre, her hâlde XVII. asırdan sonra ve galip bir ihtimalle, XVIII. asrın ikinci yarısındadır. Tanzimattan sonra vazifesi daha ziyade genişlemiş ve ehemmiyet peyda etmiştir. Bu esnada Âmedî-i divân-ı hümayun da tâbir edilen Amedci, devlet dairelerinin sadaret makamına gönderilen ve padişahın istizana mütevakıf bulunan evrak hakkında, sadrâzam tarafından, vükelâ meclisinde okunup bir karara raptedildikten sonra, yahut lüzum yoksa, meclisin kararını almadan, doğrudan doğruya hünkâra arzedilmesi mutad olan muharreratı tesvid ve tebyiz etmek, kayıtlarını tutmak

ve bunları mabeyn baş kitabetine göndermek, diğer taraftan da, arzolunan evrak üzerine sadır olan ve sadarete tebliğ olunan irade-i se-niyeleri kaydetmek vazifeleri ile mükellefti (Mahmud Kemal inal in bu husustaki şifahî izahatı). Vükelâ meclisi içtimalarında hazır bulunan ve cereyan eden müzakerelerin zaptına memur zabıt kâtiplerine nezaret eden *âmedci bey* veya *efendi* ( krş. *Arşiv kılavuzu*, Topkapı sarayı, istanbul, 1938, I, 39 ), Âmedî-i divân-ı hümayun kaleminin en büyük âmiri idi. Sâdır olan iradeleri devaire cevaben yahut resen tebliğ etmek, mezkûr kalemin değil. sadaret mektubî kaleminin vazifesi idi. Âmedci efendi „ricâl-i Babiâli" denilen beş büyük memurdan biri olup, bu kalem, saray ile muhaberata memur olduğu için, sadaretin en mutena ve mühim kalemleri arasında ve diğerlerinin fevkinde idi. Gerek Âmedci tayininde, gerek bu kaleme kâtip tayin olunan ve *âmed-i divân-ı hümayun kalemi hulefası* tâbir edilen memurların alınmasında her zaman hususî bir dikkat ve ihtimam gösterilmiştir (kşr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devleti teşkilâtı*).

Vaktiyle merasimde, teşrifat usûlü mucibince, divân-ı hümayun *beylikçileri* âmedcilere tekaddüm ederken, bilâhare âmedciler takaddüm etmiştir. İkinci meşrutiyetin ilânından sonra, Ittihad ve Terakki hükümetinin yaptığı teşkilâtta asırlardan beri devam edip gelen bâzı memuriyet unvanları değiştirildiği sırada, Âmedî-

i divân-ı hümayun unvanı da *meclis-i vükelâ ve mâruzât kalemi baş kâtipliği* 'ne tahvil olunmuştur.

Fakat bilâhare (1913 ), şuray-i devlette teşkil olunan bir komisyonda, hangi memurların irade-i seniye ile nasbi lâzım geleceği müzakere olunduğu sırada, eski unvanların iadesine karar verilerek, yine eskisi gibi, *âmedî-i divan-ı hümayun* unvanı ipka olunmuştur.

(TAYYİB GÖKBİLGİN.)

AMEL. 'AMAL (A.), amel ve icra, kelâm âlimleri ve filosoflar tarafından, ekseriya yalnız imâna [ bk. 'İLM, İMÂN ] yahut *'ilm* ve *nazar* 'a münasebeti dolayısıyla, kullanılır. Felsefenin, „eşyanın mâhiyetinin bilgisi ve hayrı icrası" diye tarifi, hellenistik an'anece malûmdu (krş. *Mafâtiḥ*, nşr. v.

Vloten, s. 131 v.d.). Bir çok islâm mütefekkirleri bu iki gayenin telif edilmesinin muktaẓî yahut, her hâlde, temenniye şâyân bulunduğu hususunda ısrar etmişlerdir (bk. Goidziher, *Kiiâb ma'âni 'l-nafs*, s. 54—60).

Fakat yunan felsefesinin ahlâkta dahi zihniyecî olması, bu felsefenin tesiri altında kalan filosoflar ile mutasavvıflardan 90 % tara fından amelin, kıymet itibarı ile, ilimden daha dûn olmasa bile, neden ilme tâbi gibi gösterilmiş olduğunu izah eder. Eflâtun 4 aslî faziletin başına h i k m e t i (oootpıa) koymuş ve revâkîler ile yeni-eflâtuncular ona uymuşlardır. Aristo da nazarî fazilete ( *dianoeiik*), ahlâkî faziletten ziyade, kıymet verirdi. İnsan ruhunun ameller ile değil, fakat ancak ilim ile manevî âlemi temaşaya kadar yükselip, ondan hazz alabileceği Aristo 'ya isnad edilen *Theologia* 'nın bir umdesi olmuştur.

Tavhidi ( *Mukübasüt*, Kahire, 1929, s. 262 v.dd.), ilim ile amel arasındaki münasebetlere dair muhtelif reylerden bahseder. Burada bilhassa zihnî telâkki ile iktifa edip, filosof Fârâ-bi yi misâl olarak alacağız. Bu filosofun *Fuşüş* ( nşr. Dieterici, *Philosophische Abhandlungen*, s. 72 v.dd.) 'unda, tâliminin ruhiyat ve metafiziğe müstenit esasını görürüz. Burada ruhun üç amelî ve iki nazarî melekesini ayırt ederek, birincileri kısaca kaydedip geçer, fakat ikincilerden daha tafsilâtle bahseder. Nefs-i nebatî ve nefş-i hayvaninin faaliyeti gibi, nefş-i insanînin faaliyeti de amelîdir ve yalnız faydalıyı değil, belki güzeli de seçtiği ve bu hayatta kendisine terettüp eden gayelere göre şekil aldığı nisbette makuldür. Nazarî melekelerin mertebeleri daha yüksektir. Nazarî akıl, hasseler vasıtası ile edinilen idrâkten